
Analiza structurală a agriculturii românești

Prof. univ. dr. Constantin ANGHELACHE (actincon@yahoo.com)

Academia de Studii Economice din București / Universitatea „Artifex” din București

Abstract

Agricultura este una dintre ramurile importante ale economiei naționale. Aceasta, în perioadele până în 1989, a reprezentat o ramură chiar dinamică care avea o contribuție susținută la realizarea produsului intern brut. După anul 1989, prin degradarea agrotehnicii aplicate ponderea agriculturii la formarea produsului intern brut a scăzut. Autorii analizează modul în care suprafața arabilă a României a ajuns să fie neeficient valorificată. Din acest punct de vedere, constatăm că în acest domeniu, România a manifestat un regres deoarece au dispărut exploatațile (cooperativele agricole sau întreprinderile agricole de stat) care dădeau esență și posibilitate dezvoltării în ritm susținut a agriculturii. Când vorbim de agricultură ne referim la sectorul producției de cereale, producțiilor de câmp, dar și la sectorul zootehnic. Treptat, treptat, primind și subvenții de la Uniunea Europeană, în România s-a regândit și există perspectiva să existe o reorientare în ceea ce privește realizarea exploatațiilor la mărimi care să dea eficiență activității. Autorii analizează în acest articol, pe baza datelor furnizate de Institutul Național de Statistică pe baza anchetei structurale în agricultură, să evidențieze stadiul în care se află România în prezent, precum și modul în care agricultura se confruntă cu unele dificultăți, dar și ideea că în perspectivă poate să ajungă la o situație net pozitivă. Datele analizate evidențiază preocuparea pentru refacerea exploatațiilor agricole la un nivel de mărime adecvat care să asigure eficiența exploatării în domeniul agriculturii.

Cuvinte cheie: *agricultură, exploatație, agrotehnică, subvenție, zootehnie.*

Clasificarea JEL: O13, Q15, Q18

Introducere

În acest articol, care se bazează pe ancheta structurală din agricultură, autorii au urmărit să evidențieze modul în care, în România, se implementează politici de natură să asigure creșterea rentabilității. Sunt prezentate o serie de elemente semnificative în legătură cu nivelul, am în vedere mărimea exploatațiilor agricole, modul în care acestea au evoluat și nevoia de a asigura o mărime a acestor exploatații ca suprafață. Toate acestea vor da posibilitatea utilizării unei agrotehnici superioare, va putea să determine prin investiții revenirea la sistemul de irigații, necesar pentru a asigura o producție

vegetală de nivel ridicat. Desigur, se discută și despre nivelul exploatațiilor în domeniul pășunilor, fânețelor și al suprafețelor împădurite (silvicultură). În cadrul analizei, sunt prezentate tabele sintetice, serii de date, care relevă modul în care a evoluat această activitate și, în special, numărul și mărimea exploatațiilor agricole, mergându-se înspre criterii care să asigure o eficiență agricolă, vegetală și animală superioară.

Literature review

Anghel, Anghelache and Panait (2017) au studiat rezultatele înregistrate de țările membre ale Uniunii Europene în domeniul agriculturii (evidențiindu-le pe cele ale României), analizând aspecte referitoare la evoluția producției agricole, a producției animaliere, a valorii adăugate brute în sectorul agricol, terenurile aparținând exploatațiilor agricole, precum și nivelul forței de muncă din agricultură. Anghelache (2017) a realizat o analiză complexă a evoluției economico-sociale a României în cei zece ani de când este stat membru al Uniunii Europene, prezentând atât rezultatele înregistrate în sectorul agricol, dar și dificultățile cu care s-a confruntat și se confruntă în continuare acest domeniu de activitate. Anghelache and Dumitrescu (2015) au efectuat o cercetare axată, în principal, pe analiza producției agricole pe tipuri de culturi, de animale, reproducerea și dimensiunea exploatațiilor agricole. Anghelache și colaboratorii (2014) au prezentat evoluția producției agricole în România, concentrându-se asupra celor două componente majore ale agriculturii și anume, producția vegetală și creșterea animalelor. Bezemer and Headey (2008) au abordat o serie de aspecte referitoare la creșterea neglijării agriculturii în teoria dezvoltării și în cercetarea economică. Tilman, Balzer, Hill and Befort (2011). au realizat un studiu prin care au simulat cererea globală pentru producția de plante agricole în anul 2050 și au evaluat impactul de mediu al unor căi alternative care ar putea fi îndeplinite de această cerere. El Shazly, Anghelache, Mitruț and Țițan (2008) au prezentat o serie de elemente esențiale privind evoluția pieței agricole din România. Islam (2011), pe fondul scăderii ajutorului pentru agricultură în ultimele două decenii, a evaluat tendințele furnizării de ajutoare pentru agricultură și a constatat că investițiile în sectorul agricol sunt din ce în ce mai încorporate în noile concepte de securitate alimentară și dezvoltare rurală. Lowder, Bertini and Croppenstedt (2017) au analizat corelația dintre sărăcie, protecție socială și agricultură. Quamrul and Michalopoulos (2015) au abordat aspecte referitoare la influența fluctuațiilor climatice asupra agriculturii. Swintona, Lupi, Robertson and Hamilton (2007) au prezentat conceptul de servicii ecosistemice din agricultură și importanța cultivării ecosistemelor agricole.

Metodologia cercetării, date, rezultate și discuții

Analiza structurală a agriculturii românești este una de maximă importanță pentru a constata stadiul actual al situației din această ramură importantă a economiei românești. După anul 1989, agricultura din România a trecut de la un sistem structural bine pus la punct (lotizare, mecanizare, fertilizare, chimizare, irigații) la un proces de reîmproprietărire, care s-a dovedit ulterior a fi total defectuos. Până în anul 1990, agricultura avea o pondere ridicată la formarea Produsului Intern Brut. Apoi, ca urmare a Legii nr. 18 privind fondul funciar, cel puțin lotizarea (exploatațiile) au fost distruse. Fostele Întreprinderi Agricole de Stat (IAS) au fost cedate proprietarilor autentici, deci s-au fărâmițat. Cooperativele Agricole de Producție (CAP) s-au dezintegrat prin trecerea marilor suprafețe direct în proprietatea persoanelor care le-au adus în CAP. Astfel, irigațiile, mecanizarea, fertilizarea, chimizarea și celelalte procese agrotehnice avansate au fost desființate. După 28 de ani de la trecerea la economia de piață, în condițiile în care agricultura a devenit o activitate incertă din punct de vedere al rentabilității, ponderea la formarea Produsului Intern Brut se situează în jurul a 4%. Pe acest fond, analiza structurală a agriculturii a devenit o prioritate. În acest context, elementul de bază al analizei îl constituie realizarea, existența și perspectiva evoluției exploatațiilor agricole. Exploatațiile agricole exprimă gradul de concentrare al suprafețelor agricole și de aici mergem la a aprecia exploatațiile agricole nu numai în sectorul vegetal, animal sau forestier. De asemenea, apare interesantă analiza exploatațiilor agricole cu sau fără personalitate juridică. În studiul efectuat, bazat pe rezultatele anchetei structurale în agricultură realizată de Institutul Național de Statistică, am desprins o serie de aspecte semnificative. Evoluția în timp se face prin compararea datelor din anul 2016 cu cele din anul 2013.

Din datele publicate în urma anchetei structurale în agricultură rezultă că, în anul 2016, numărul exploatațiilor agricole a fost de 3.422 mii, mai mic cu 5,7% față de cel înregistrat la Ancheta Structurală în Agricultură 2013 și, respectiv cu 11,3% comparativ cu Recensământul General Agricol 2010. În acest context, numărul exploatațiilor agricole fără personalitate juridică a fost de 3396 mii, cu 5,7% mai mic decât în anul 2013, iar cel al exploatațiilor agricole cu personalitate juridică a fost de 26 mii, cu 6,4% mai mic decât în anul 2013. Referitor la suprafața agricolă utilizată a exploatațiilor agricole, aceasta a fost mai mică cu 4,2% față de cea înregistrată la ancheta structurală în agricultură în 2013, respectiv cu 6,0% față de recensământul general agricol din 2010.

În tabelul următor este prezentată situația comparativă a suprafeței agricole utilizate, pe principalele categorii de folosință, în anii 2013 și 2016.

Indicatori	U.M.	Total exploatații agricole		Exploatații agricole fără personalitate juridică		Exploatații agricole cu personalitate juridică	
		2013	2016	2013	2016	2013	2016
Numărul exploatațiilor agricole	mii	3630	3422	3602	3396	28	26
Suprafața agricolă utilizată	mii ha	13056	12503	7271	6927	5785	5576
- teren arabil	mii ha	8198	7814	4558	4254	3640	3560
- pășuni și fânețe	mii ha	4398	4246	2315	2291	2083	1955
- culturi permanente	mii ha	302	301	240	240	62	61
- grădini familiale	mii ha	158	142	158	142	-	-
Suprafața agricolă utilizată ce revine în medie pe o exploatație agricolă*	ha	3,60	3,65	2,02	2,04	207,49	213,64

* S-a calculat la unitățile de măsură: hectar și număr.

Sursa: Ancheta Structurală în agricultură efectuată de Institutul Național de Statistică.

Din studiul datelor anchetei structurale în agricultură rezultă că suprafața agricolă utilizată care a revenit în medie pe o exploatație agricolă nu s-a modificat semnificativ. Astfel, suprafața agricolă utilizată care a revenit în medie, în anul 2016, pe o exploatație agricolă a fost de 3,65 ha, comparativ cu 3,60 ha în anul 2013.

Pe categorii de exploatații agricole, situația este următoarea: suprafața agricolă utilizată ce a revenit în medie pe o exploatație agricolă fără personalitate juridică a fost de 2,04 ha, comparativ cu 2,02 ha în anul 2013; suprafața agricolă utilizată ce a revenit în medie pe o exploatație agricolă cu personalitate juridică a fost de 213,64 ha, comparativ cu 207,49 ha în anul 2013.

Ancheta structurală în agricultură relevă că numărul exploatațiilor agricole cu suprafață agricolă utilizată mai mică de 1 ha este în scădere. În ultimii trei ani a scăzut numărul exploatațiilor agricole de foarte mici dimensiuni, care au utilizat o suprafață agricolă de până la 1 hectar, a scăzut cu 173 de mii de exploatații agricole, respectiv cu 8,9%. Scăderea numărului de exploatații agricole de foarte mici dimensiuni s-a datorat și numărului celor care au utilizat o suprafață agricolă mai mică de 0,3 ha, care au deținut o pondere de 27% din totalul exploatațiilor agricole cu suprafață agricolă utilizată.

În anul 2016, pe clase de mărime, structura exploatațiilor agricole a fost diferită din punct de vedere al numărului acestora, comparativ cu structura din punct de vedere a suprafeței agricole utilizate după cum urmează:

exploatațiile agricole sub 1 ha deși au reprezentat 53,0% din numărul total, au utilizat numai 5,1% din suprafața agricolă utilizată; exploatațiile agricole cu dimensiuni între 1 și 5 ha au avut ponderi mai apropiate atât ca număr, cât și ca suprafață (38,6% din numărul total și 23,6% din suprafața agricolă utilizată); exploatațiile agricole de dimensiuni mari, peste 50 ha, au avut o pondere foarte mică (0,5%) în ceea ce privește numărul acestora, dar au deținut 51,1% din suprafața agricolă utilizată.

Cu privire la deținerea suprafeței de teren utilizat în anul 2016, peste 61% din suprafața agricolă utilizată se află în proprietatea celor care o utilizează. În 2016, suprafețele în proprietate, incluzând și terenul comun (61,4%) și cele luate în arendă (28,7%) au înregistrat cele mai importante ponderi, dar fără schimbări semnificative față de anul 2013. Suprafața agricolă utilizată aflată în proprietatea exploatațiilor agricole fără personalitate juridică a reprezentat 42,5% din întreaga suprafață agricolă utilizată, în timp ce la exploatațiile agricole cu personalitate juridică aceasta a reprezentat 18,9%.

În tabelul următor este prezentată situația exploatațiilor agricole cu suprafață agricolă utilizată și suprafața agricolă utilizată pe macroregiuni și regiuni de dezvoltare în anul 2016.

Indicatori	U.M.	Macroregiunea							
		unu		doi		trei		patru	
		Nord - Vest	Centru	Nord - Est	Sud-Est	București - Ilfov	Sud Muntenia	Sud - Vest Oltenia	Vest
Numărul exploatațiilor agricole cu suprafață agricolă utilizată	mii	476	323	708	394	20	669	529	223
Suprafața agricolă utilizată	mii ha	1783	1513	1909	2065	64	2115	1480	1574

Sursa: Comunicatul de presă nr. 324 /15.12.2017 al Institutului Național de Statistică

Datele prezentate relevă faptul că, atât numărul de exploatații agricole cu suprafață agricolă utilizată, cât și suprafața agricolă utilizată sunt distribuite în funcție de specificul zonei. În macroregiunea doi sunt cele mai multe exploatații agricole (33,0%) și acestea dețin cea mai mare suprafață agricolă utilizată (31,8%). Pe primele locuri, din punct de vedere al numărului exploatațiilor agricole, s-au situat regiunile Nord-Est și Sud Muntenia, cu 21,2% și respectiv 20,0%, iar din punct de vedere al suprafeței agricole utilizate, regiunile Sud-Muntenia (16,9%) și Sud-Est (16,5%).

Interesantă este și evoluția șeptelului în anul 2016 față de 2013. În cei trei ani constatăm că efectivele de bovine și porcine au scăzut cu 4,5%, respectiv cu 2,2%, iar cele de ovine și caprine au crescut cu 1,8%, respectiv cu 3,6%. În tabelul următor se prezintă situația evoluției pe specii de animale.

Evoluția efectivelor de animale pe specii și păsări în 2016 față de 2013

Specia	U.M.	Total exploatații agricole		Exploatații agricole fără personalitate juridică		Exploatații agricole cu personalitate juridică	
		2013	2016	2013	2016	2013	2016
Bovine	mii capete	1936	1849	1778	1671	158	178
Porcine	mii capete	4235	4143	2385	2278	1850	1865
Ovine	mii capete	8944	9107	8671	8858	273	249
Caprine	mii capete	1326	1373	1297	1353	29	20
Păsări	mii capete	76301	77195	47377	45595	28924	31600

Sursa: Comunicatul de presă nr. 324 /15.12.2017 al Institutului Național de Statistică

Studiul efectivelor de bovine, porcine și ovine pe macroregiuni și regiuni de dezvoltare evidențiază o situație oarecum stabilă. Studiul datelor arată că la specia bovine, pe primul loc se situează macroregiunea doi (Nord – Est, Sud - Est). La porcine, pe primul loc, s-a situat macroregiunea patru, iar la ovine locul unu este ținut de macroregiunea patru (Nord-Vest, Centru). Situația efectivelor pe specii și macroregiuni și regiuni de dezvoltare se prezintă în tabelul următor:

	mii capete		
	Bovine	Porcine	Ovine
Macroregiunea unu	663	930	3636
Nord - Vest	335	529	1720
Centru	328	401	1916
Macroregiunea doi	676	1154	2716
Nord - Est	469	465	1445
Sud - Est	207	689	1271
Macroregiunea trei	216	702	763
București - Ilfov	6	18	11
Sud Muntenia	210	684	752
Macroregiunea patru	294	1357	1992
Sud - Vest Oltenia	157	487	533
Vest	137	870	1459

Sursa: Comunicatul de presă nr. 324 /15.12.2017 al Institutului Național de Statistică

Constatăm o concentrare a efectivelor de bovine în regiunile de dezvoltare Nord-Est (25,4%), Nord-Vest (18,1%) și Centru (17,7%). La efectivele de porcine s-au evidențiat regiunile de dezvoltare Vest (21,0%), Sud

- Est (16,6%) și Sud-Muntenia (16,5%) cu cele mai mari efective de porcine. Efectivele de ovine au fost preponderente în regiunile de dezvoltare Centru (21,0%), Nord- Vest (18,9%), și Vest (16,0%).

Referitor la volumul de muncă în exploatațiile agricole, exprimat în unități anuale de muncă (UAM), în anul 2016, s-a înregistrat o scădere față de 2013. În anul 2016, volumul de muncă înregistrat la exploatațiile agricole fără personalitate juridică a fost de 1429 mii UAM, iar în cadrul exploatațiilor agricole cu personalitate juridică a fost de 58 mii UAM. Comparativ cu datele anului 2013, volumul de muncă înregistrat în anul 2016 a scăzut cu 5,4% în cazul exploatațiilor agricole fără personalitate juridică și cu 17,5% în cazul exploatațiilor agricole cu personalitate juridică.

În cei trei ani s-a constatat o reducere a numărului exploatațiilor agricole, dar au crescut suprafețele agricole utilizate. De asemenea, se dezvoltă exploatațiile agricole cu personalitate juridică. Studiul efectuat relevă necesitatea concentrării structurale agricole în continuare, astfel încât să se poată utiliza agrotehnica modernă. România are un imens fond agricol neexploatat sau exploatat în mod inefficient. Subvențiile de la Uniunea Europeană sau cele interne nu vor avea o eficiență ridicată dacă nu se va continua concentrarea suprafețelor agricole, concretizată în exploatații de mărime eficientă, din punctul de vedere al exploatării agricole.

Concluzii

Din studiul efectuat rezultă o serie de concluzii practice care trebuie să fie avute în vedere pentru a putea asigura sporirea activității agricole, așa încât să se realizeze creșterea producției vegetale și animale. Studiul se axează în principal pe exploatațiile agricole relevându-se că numărul acestora a scăzut ca urmare a concentrării suprafețelor, ceea ce reprezintă un element pozitiv în dorința de a se asigura o prelucrare agrotehnică superioară a pământului. Concluzia privind realizarea concentrării exploatațiilor agricole are la baza și nevoia de a asigura condițiile optime pentru reluarea irigațiilor a fertilizării, chimizării și mecanizării cu mijloacele agrotehnice superioare a lucrărilor agricole. Există încă, rămăneri în urmă, având în vedere mai ales faptul că după 1990, întreaga suprafață care avea o lotizare corespunzătoare din punct de vedere al suprafețelor concentrate în cooperativele agricole de producție sau IAS-uri s-a dezmembrat. Dezmembrarea acestora a pus în evidență faptul că, noii fermieri (proprietarii de terenuri agricole) n-au încă capacitatea, dotările și cultul de a realiza activități agricole, animale și vegetale, care să asigure o producție sporită. Subvențiile primite de România de la Uniunea Europeană, trebuie să fie mai bine utilizate, așa încât să asigure creșterea producțiilor agricole vegetale și animale. România va trebui să facă un efort

care să-i asigure reluarea exporturilor de produse agricole, context în care se pot diminua importurile de produse agroalimentare care asigură un consum din valoarea adăugată brută realizată pe plan intern. De asemenea, trebuie avut în vedere faptul că pe lângă utilizarea rațională a subvențiilor primite de la Uniunea Europeană, sau a altora care sunt direcționate către investiții în agricultură, în special în domeniul refacerii sistemului de irigații, trebuie să se întreprindă și unele măsuri pentru a stimula sau dacă nu, a determina pe proprietarii de suprafețe agricole să le utilizeze în mod eficient. În acest sens, poate fi utilă măsura de a spori taxele pe suprafețele agricole nelucrate, sub formă de impozit, așa încât deținătorii unor astfel de suprafețe să recurgă fie la întreprinderea de măsuri individuale pentru a asigura sporirea eficienței, sau de a utiliza sistemul de arendare pentru a-l da celor care au acest obiect de activitate să realizeze o lotizare superioară care poate să conducă la obținerea de rezultate net superioare.

Bibliografie

1. Anghel, M.G., Anghelache, C. and Panait, M. (2017). Evolution of agricultural activity in the European Union. *Romanian Statistical Review, Supplement*, 6, 63-74
2. Anghelache, C. (2017). *România 2017. Starea economică la un deceniu de la aderare*, Editura Economică, București
3. Anghelache, C. and Dumitrescu, D. (2015). The Production Indices in Agriculture. *Romanian Statistical Review Supplement*, 1, 67-71
4. Anghelache Constantin și alții (2014). *Analysis of the Evolution of the Agricultural Production in Romania*, Romanian Statistical Review, Supplement no. 4/2014, pp. 78-86
5. Bezemer, D. and Headey, D. (2008). Agriculture, Development, and Urban Bias, *World Development*, 36 (8), 1342-1364
6. El Shazly, F.A.A., Anghelache, C., Mitruț, C. and Țițan, E. (2008). Piața agricolă. *Romanian Statistical Review, Supplement*, 5, 13-18
7. Islam, N. (2011). Foreign Aid to Agriculture. Review of Facts and Analysis. *International Food Policy Research Institute*, Discussion Paper 01053
8. Lowder, S., Bertini, R. and Croppenstedt, A. (2017). Poverty, social protection and agriculture: Levels and trends in data. *Global Food Security*, 15, 94-107
9. Quamrul, A. and Michalopoulos, S. (2015). Climatic Fluctuations and the Diffusion of Agriculture, *The Review of Economics and Statistics*, MIT Press, 97(3), 589-609
10. Swinton, S., Lupi, F., Robertson, P. and Hamilton, S. (2007). Ecosystem services and agriculture: Cultivating agricultural ecosystems for diverse benefits. *Ecological Economics*, 64 (2), 245-252
11. Tilman, D., Balzer, C., Hill, J. and Befort, B. (2011). Global food demand and the sustainable intensification of agriculture, *PNAS* 2011 December, 108 (50), 20260-20264
12. Institutul Național de Statistică, Comunicatul de presă nr. 324 / 15 decembrie 2017